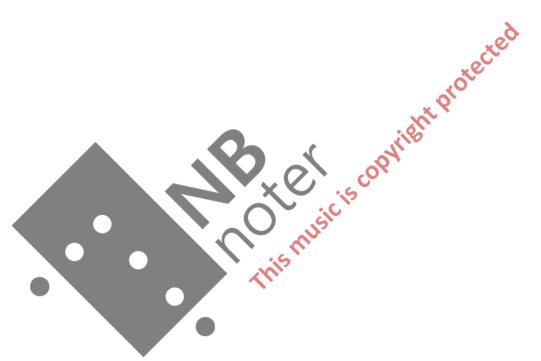

IBSENGALLERIET

EN KONSERTFORESTILLING OVER DIKT AV HENRIK IBSEN
FOR RESITASJON, FIOLIN OG PIANO

PETER TORNQUIST
(2006)

This music is copyright protected

Om Ibsengalleriet

I 1852 besøkte Ibsen Gemäldegalerie i Dresden, med sin rike samling av hollandsk og italiensk malerkunst. Inntrykkene fra dette besøket kan vi avlese i diktsyklusen "I Billedgalleriet" fra 1859. Diktene handler om kunst og kunstnerens forhold til sin visjon og gjerning, om originalitet og etterligning, om forholdet mellom evne og higen – for Ibsens del også om valget mellom maleri eller diktning og den tvil på egne evner som naget ham i 1850-årene.

Vi møter en kunstnerinne i stum beskuen foran Murillos Madonna, det bildet som en gang var hennes ideal og kunstnerdrøm. Kvinnen søker i billedkunsten flukt fra dagliglivets verden – fra «Dagens Trolle», fra «Angst og Jammer». Først i møtet med de store mestere stilles hennes uro – hun hører i sitt indre en røst forkynne: «Ogsaa jeg er Maler!»

Vi møter også en dikterfigur som svermerisk vandrer i galleriet, beruses av skjønnhetstanken og «føler at i mig er Gud». Han når etter hvert frem til erkjennelsen av at en berusende «Sværmen-om i Regioner» er vanskelig å opprettholde, og vil heller «slaa i Jorden Rod, og skabe Billeder med Kjød og Blod, fra Hverdagslivet, som Stillebens-Digter». Han er innhentet av virkeligheten, og skjønner det selv: «mit Foraars Fabelbog er læst og lukt, / Nu har jeg Tid at Grunde på Moralen».

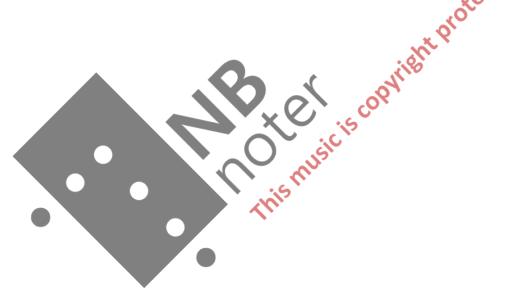
Derfor går han også med en «hæslig Svartalf» i sitt bryst, en demon som gjester ham ved dag og natt. Dette er svermerens demon, et vesen som nærer seg av tilbakeslaget den estetiske – og ekstatiske – livsholdning bærer i seg. Ibsen anskueliggjør farene ved denne holdning, hvor ekstasen settes i høysetet, hvor trangen til berusende nyttelse er en ustoppelig drivkraft, og hvor våren varer evig – inntil den erkjennelse uvegerlig tvinger seg frem: at det er «Høst forinden og foruden» (sonett XXIII).

Diktsyklusen bærer også på et paradismotiv. I diktene XIII til XVII møter vi igjen kunstnerinnen og får svar på hvorfor kunstnerfrøet i denne kvinnen aldri fikk spire: Lengselen etter barndommens paradis og frykten for voksenlivets skremmende verden driver henne inn i de "dyssende Drømmers dvale". Hun er allerede utdrevet av haven, og paradismotivet beskriver lengselen mot det som ugenkallelig er tapt. Drømmen om å vende tilbake til den trygge og sorgløse barndommen er også drømmen om det tapte paradis.

Kunstnerinnens skjebne er like sorgelig som dikterens: Hennes gjøglende drøm tar snart slutt, hennes livstråd blir overklippet – fordi hun manglet talentet, "kunstnerhånden". Hun hadde higen, men ikke evne. I motsetning til dikteren gir hun imidlertid ikke slipp på drømmen, men forblir i sin virkelighetsflukt «og maler og drømmer, og lider og mindes, og stirrer imod mine gjøglende Idealer»

IBSENGALLERIET er en musikalsk ramme rundt diktsyklusen, en konsertforestilling hvor teksten står sentralt. Verket er utviklet for og i samarbeide med Ingrid Bergstrøm, Renata Kubala Lobo og Trygve Brøske.

Peter Tornquist

This music is copyright protected

1.

"...som havde mig en gravkold læbe kyst"

1 Kraftfulgt og fortetet

$\text{♩} = \text{ca } 120$

(fremhev aksenter; lett anslag på øvrige toner)

13

16

19

22

25

28

2

f

p

(reprise)

8va

31

f

ff

34

sfp

pp

trem.

ord.

ff

37

f

ff

pp

40

43

(som en hvisking)
sul pont.

46

NB
noter
This music is copyright protected

49

(sul pont.) norm.
pp
ppp
(lang etterklang)
Ped.

2.

"Svartalven"

I.

Der bor en hæslig svartalf i mit bryst,
som stundom gæster mig i onde timer,
i ensomhed, som midt i livets lyst –
når vågende jeg drømmer eller rimer.

Og når den hvisker, om end nok så tyst,
det er mig som en dødningklokke kimer, –
som havde mig en gravkold læbe kyst, –
thi efter svartalf-skik den hel sublim er:

"Begriber du ej selv," den hvisker fult, –
"hvor den er indholdslos, den hele færden;
at du har tabt din tro på Gud og verden?

Og kan du ej forstå, dit bryst er hult,
dit ideal en lygtmand i det fjerne,
dit mål et stjerneskud – og ej en stjerne?" — **cue 1**

1

Hviskende, "i ensomhed"

♩ = 58—72 (fri rytmikk med skiftende puls, tilnærmet talespråket)

Violin

2

A tempo

rubato

3

p

f

ppp

II.

III.

cue 2 — "Dit indre er som bakkehældets bæk,
hvor kiselstenen ligger tør på bunden
fordi den sidste bølge alt er runden,
mens al din sangerkraft med den er væk.

Og når du tror at nynne gennem lunden,
så er det ej din bølge mild og kæk,
(den havde blomsten lyttet til med skræk
og dog med længsel, af den klang omvunden.)

Nej, det er kun de tørre vindfaldbølgerne,
som efterårets blæst har hvirvet
nedi elvelejet mellem golde stene,

—og når den friske strøm med jubel risler,
og du vanvittigt tror at synge med,
—da er det kun det brune løv, som hvisler!"

cue 3 — "Og bild for alting ej dig ind at flommen
i høst og vår forandrer din natur;
du blir jo ligefuld en stenet ur,
når din normale tid igen er kommen! -

Ak, skal du vente på begejstrings-trommen,
for kækt at storme mod dit fængsels mur,
da er det bedre, at du bliver stor,
og kun spagfærdigt knytter hånd i lommen! -

Taus svømmer svanen til den dør, —men klangfuld
blir stemmen, når den skal sin sjæl udånde;
ak ja! hvad mægter ikke dødsens vånde!

Men vil du derfor kalde den en sangfugl?
Vid, livsforliset satte den i flamme,
og husk, en rus formår hos dig det samme!"

3.

IV.

Jeg stod en morgenstund i galleriet
og drak begejstring af den rige kilde,
som kunstens høje fædre havde viet
til uforkrænkt liv med hænder milde.

Hvor er ej sjælen let og sindet stille!
Det er som alle storme havde tiet,
det er som alle bølger havde bieti deres flugt,
og blidt mod stranden trille!

Hvad er hin stilhed vel i kirkens haller,
hvor menigheden triner ind, andægtig
som det sig hør og bør i Herrens tempel,

mod denne stilhed, der som duggen falder
på sindet her, hvor ånden har sit stempel
sat på hver tavle evigstærk og mægtig?

V.

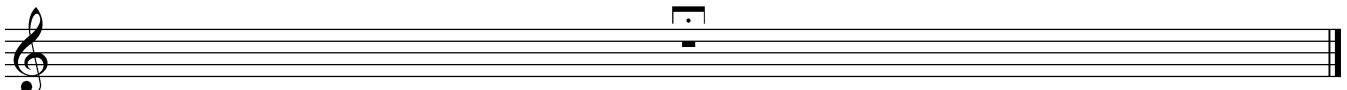
Hvad er det, som beruser mig så mægtigt
imellem disse evighedens værker?
Er det de store navne, jeg bemærker, –
hvad heller farvespillet mildt og prægtigt?

Nej, hvad mig griber kernefuldt og vægtigt
er tanken, at min sjæl endnu så stærk er,
at den har håb og tro trods alle klærker, –
en sats, som tidnok klang mig selv fordægtigt.

Ja her jeg føler, at i mig er Gud;
thi jeg formår at gribes og beruses
ved skønhedstanken, der er foldet ud.

Jeg skuer gudsiden klar og plastisk;
se! derfor svulmer og min sjæl elastisk,
og tvilens dæmon i mit indre knuses

Tacet

4.

"Ja formen, formen kun.."

1 $\text{♩} = 96$
Med stor intensitet, legato
f (i dialog med piano)

5

10

13

NB poster
 This music is copyright protected

Sheet music for two staves. The top staff is for the voice and the bottom staff is for the piano. The music consists of several measures of melodic lines with various dynamics and performance instructions like 'legato'. Measures 10 and 13 show more complex harmonic textures with chords and bass lines. Measure 13 includes a dynamic marking 'p'.

17

20

24

27

31

VIII.

Ti minnes skal du at i kunstens rige,
der er det ene *formen* som har rang;
hvis du vil dømme skaldens tonestige,
så hør *hvorledes*, ikke *hva* han sang.

Hva kunstneren har *tenkt* vil intet sige, –
la da ideen gå sin egen gang;
det hjalp kun litt mot himmelen å hige,
hvis ei på sterke vinger du deg svang;

ja formen, formen kun i ett og alt
formår å adle kunstneråndens foster
og stemple det som stort og genialt;

ja, formen hylder jeg hva enn det koster!

Begripelig! ti, tap det ei av sikte:

ved formen bliver mine vers til dikte! **Cue 2 —**

IX.

Og hvorfor skal da vi poeter rave
med øllet hjerne om ideens bål,
og blindt av sted på versegötter travé
en hestelengde foran tankens mål?

Se, kunsten er jo dog en strutsemave,
der døyer all ting, selv granitt og stål, –
og du kan fore den med grøt og kål,
som med den gylne frukt fra Edens have.

Og hvortil da de overstemte toner,
og denne svermen-om i regioner,
hvor vingen brister, og hvor stemmen svikter;

istedefor å slå i jorden rod,
og skape bilder av kjød og blod
fra hverdagsslivet, som stillebens-dikter!

35 **2** Urolig og kortpustet, non legato

f (i dialog med piano)

(lag kontraster i dynamikk og artikulasjon)

38

41

44

44

46

48

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

63

66

Cue 3 — Og mellem klyngene representanter
for all slags kunstbegeistring er til stede;
her er en som fekter i estetisk hede,
fordi han selv har rang blandt dilletanter,

og der en annen hvis begeistring skranter,
fordi den fostredes av livets lede,
og derfor trenger til litt lunken væde,
duggperlens surrogat for potteplanter.

Og hist en tredje med åpen øren, –
det ene inn-, det annet utgangsdøren
for hele skarens klingende kritikk;

han lytter stille, med oppmerksomt blikk,
er ganske enig med dem alle sammen,
og spør til sist hva prisen er – på rammen.

3

Urolig og kortpustet, ikke legato

70

f (stemmen må alltid være hørbar, bruk ev. mute)
(enkelt og legato, motvekt til fiolinene)

pp

74

78

81

The musical score consists of two staves. The top staff is for the orchestra, showing various instruments with their respective parts. The bottom staff is for the piano. Measure 85 starts with a treble clef, a key signature of one sharp, and a common time signature. Measure 89 starts with a treble clef, a key signature of one sharp, and a common time signature. Both measures feature complex rhythmic patterns with many eighth and sixteenth notes, and various rests.

XII.

Men i den indre sal, hvor dagen faller
med dempet lysning gjennom vinduets bue,
hvor Spaniens høye mesterverker skue
sigøynerdunkle gjennem seklers alder, –

der klinger ei det kritiske rabalder,
der brenner ene kunstnerdrømmens lue
så tyst som kjerten, der til andakt kaller
ved korsets tegn i katolikkens stue.

Ti for Murillos høye himmelfrue
der sitter tankefull en kunstnerinne
i stum beskuen av sitt fortidsminne;

Og hennes sjel seg svinger som en due, –
vi følger den på versets lette vinger,
la se om fredens oljebad den bringer!

5.

"Monologen"

1 Lett og flimrende, "i drømmenes stille dyssende sø" $\text{J} = \text{ca } 108$

(VH legato, uten sust. pedal)

(8)

(8)

XIII.

Solo — "Min barndoms Eden blev lukket og stængt,
og jeg stod udenfor gærdet;
min konfirmationsdragt på væggen hængt, –
ak, det var keruben med sværdet.

Cue 2 — Og henover alle de smukkeblomster
gik tidens plov og harv;
min sidste kæreste dukke
gik til mine søskend' i arv.

Cue 3 — Min egen verden mig havde forstødt,
og foran mig lå en fremmed;
dens væsen tyktes mig hult og dødt,
jeg higed tilbage mod hjemmet.

Jeg dukked mig ned som svalen
i drømmenes stille dyssende sø.
I vække mig ej af dvalen, –
deroppe måtte jeg dø!"

2

8 *8va*

(8)

11

3 *8va* 3

14

(8)

17

(8)

20

(8)

23

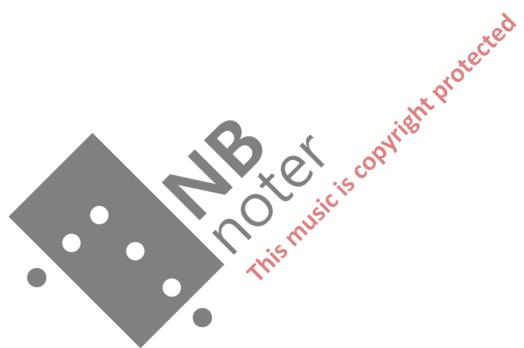
pp

5

3 5 7

5

(attacca XIV)

XIV.

Solo — "Dengang jeg gik i skolen,
var mod nok i mit sind,
sålænge til aftensolen
var dalet bag fjeldets tind;

Men sæknte sig nattens skygge
henover ås og myr,
så kom de spøgelser stygge
fra ammens eventyr.

Og hvis jeg lukked øjet,
da drømte jeg såmangt
og alt mit mod var fløjet –
Gud vide må hvorlangt!

Nu er det dagens trolde,
nu er det livets larm,
som drysser alle de kolde
rædsler i min barm.

Men sidder jeg bag fligen
af nattens lune slør,
da vågner al min higen
så ørnedjærv som før.

Jeg trodser hav og flammer,
jeg sejler som falk i sky,
og glemmer angst og jammer –
til næste morgengry."

Cue 4 — Nu er der en forandring
med alting i mit sind;
nu går mit mod på vandring
ved morgensolens skin.

4 Avventende, retningsløst

$\text{♩} = 69$

26

31

36

XV.

Solo —

"Det er mig for lummert i dalens dyb,
i stuen det er mig for trængt;
ak, havde jeg vinger, jeg fløj afsted,
jeg ved ikke selv hvorlangt!"

Ak, havde jeg vinger, jeg fløj afsted –
der må jo dog gives en kyst
med lægende urter mod længselens gift
i dette urolige bryst.

Se, søsvalen stævner jo vidt over hav,
den rinder sig dog tilsidst
en revne, hvortil dens mædige fod
kan klamres en stakket frist.

Jeg ved ikke selv, om til vest eller øst
jeg helst mig på vingerne svang;
jeg ved kun, at nuet knuger mit bryst
og stuen er mig for trængt."

— Cue 5

XVI.

"Jeg stod i kunstens høje helligdom,
en åndig klarhed over blikket daler,
fra barmens dyb en røst forkynder som
Correggios fordum: "Også jeg er maler!"

Cue 6 —

Da var min lod bestemt, min higen stillet,
og foran mig lå livet lyst og rigt;
det blev mit kald jo, hvært et sjælens billed
at klæde dejligt i et farvedigt.

En fredens ånd er i mit indre dalet;
nu fatter jeg tilfulde hvad jeg vil jo!
og i min kunstnerdrøm, som idealet,
står først og fremst "Madonna" af Murillo.

Som han i et begejstret øjeblik
til tavlen fængsled sine digtersyner,
så vil jeg, med den skaberhånd jeg fik,
i farver tolke hvad i ånden lyner!"

— Cue 7**5 Flimrende og rastløst, urolig** $\text{♩} = 108$

49

51 **6**

(8)

53 (8)

56 **7**

8va

I Billedgalleriet — del 5

NB
Noter
This music's copyright protected

XVII.

Solo "Og der gik dage, og der gik år; –
til kunsten jeg drømte mig viet;
nu er min gøglende drøm forbi, –
på loftet står staffeliet.

Nu står jeg der atter som gudsforladt,
min livstråd er overklippet.
Og hvorfor? Fordi jeg uagtsomt greb
paletten for nøgleknippet.

Gud véd, der var billede nok i min sjæl,
kunstnerinde var jeg i ånden;
der mangled mig blot en eneste ting, –
men det ene var – kunstnerhånden.

— Cue 8

Jeg ridser med blyant et vrag i storm
mellem rullende havsensvover;
ifald jeg var digter, jeg ridsed med pen
en lyrisk skitse derover.

Men midt i min armod der gives en trøst,
hvorved min fortvilelse tier;
den trøst, der er redningsplanken for mig
og andre drømmegenier.

Erindringens trøst med al sin lyrik,
og ret til poetisk kvide;
smukt har jeg drømt og er grusomt vakt,
så har jeg vel krav på at lide.

Og derfor jeg sætter mig til og fra
og maler og drømmer og maler,
og lider og mindes og stirrer imod
mine gøglende idealer."

8

68 $\text{♩} = 69$

sf p

pp

71

sfp

pp

75

sfz

sfz

8vb

f

mf

79

pp

p

(8)

6.

"I haven utenfor mitt vindu..."

XVIII.

Som kunstenrinden hist i billedsalen,
så har jeg også svermet vildt og smukt,
og spilet diktersvingene til flukt,
og drømt en bane gjennem skyportalen.

Ak, også jeg har fristet fluktens dalen;
de siste vingeslag har kraften slukt, –
mitt forårs fabelbok er lest og lukt,
nu har jeg tid å grunne på moralen.

Jeg vandrer i mitt eget galleri,
hvor mine tavler står som himmeldronningen,
sigøynerdunkle når forbi jeg kommer.

Og som av blomstens saft den travle bi
til kubens vinterforråd suger honningen,
så suger også jeg min livsvårs blommer.

— cue 1

1

Hviskende, "om enn nok så tyst"

♪ = 58—72 (fri, skiftende puls, tilnærmet talespråket)

Violin

XXII.

Min svartalv gjester meg ved dag og natt, –
dog ikke mer jeg reddes ved dens komme;
naivitetens forår er jo omme,
og jeg begriper hvordan alt er fatt.

cue 2 —

Så tro som dragen under fjellets tomme
forlatte hvelving ruger på sin skatt,
så freder alven om den siste blomme
der står igjen forvillet og forlatt.

Og blommen er de engstelige tanker,
der vugger sinnet mellom frykt og håp,
og vekker tvil og tro på kallets dåp.

Den slynger seg omkring min golde sjel,
så kjærlig som de forårsfriske ranker
på Sydens vinberg om en rotløs pel.

2

A tempo

accel.

(echo)

pp

rubato

3 (fortsett ca 15" etter piano cue 3)

p

p

V

f

sf

attacca cue 4

ppp

3

Piano

Pno.

(hold until cue 4)

XXIII.

cue 3 — I haven utenfor mitt vindu stod
et epletre med blomsterfylte grene,
der sang en liten fugl for meg alene
om livets herlighet og overflod.

Nu råtenr blomstene ved treets rot,
dets blade rasler mellem grus og stene;
en stormdag rev dem bort fra livets scene,
og forårssangeren sitt ly forlot.

cue 4 — Nu har jeg høst forinnen og foruten;
den bleke rimblomst tegnet står på ruten,
jeg knuger isnende mod den min tinning.

Og hva besidder jeg som savnets lindring?
Et visnet minneblad, en stump erindring;
det er det hele – det er livets vinning!

4

Vln. 1

Pno.

sfz

sfz

8vb

f

mf

pp

p

(8)

NB
noter
This music is copyright protected